

Н. Короба, канд. геогр. наук
НИС "Регіональних проблем економіки та політики",
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СТРАТЕГІЯ ГОРОДСКОГО РАЗВИТИЯ ХАРЬКОВА: РЕТРОСПЕКТИВА ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Исследование города, независимо от его типа, размера и роли, всегда должно начинаться с изучения истории развития городской среды. Период, история возникновения города и его жители вместе создают уникальные предпосылки его развития.

Проведено исследование городского развития Харькова (основных градостроительных тенденций, характерных процессов преобразования городской среды) путем изучения его градостроительной политики. Использование метода ретроспективного анализа соответствующей планировочной документации города позволило нам сформулировать стратегическое видение развития Харькова, начиная с 40-х гг. XX века и до наших дней, обнаружить сформировавшиеся там вызовы для возможности дальнейшего построения оптимальной модели модернизации городской территории.

Харьков за несколько веков испытывал немало характерных функционально-структурных преобразований городского пространства, достигнув тех границ, в которых он сегодня находится и той роли, которую выполняет в масштабе всей Украины. Харьков является примером типичного индустриального города Украины. Поэтому стратегическое видение развития Харькова согласно планировочной документации всегда было продиктовано стратегической его функцией – промышленной.

Основная задача, которую пытались решить и планировщики в 60-е гг. и в начале XXI века, описана в документах как "разгрузка". Если сначала она предусматривала простой перенос за пределы города промышленных объектов, который, в свою очередь, должен был повлиять на принцип расселения населения (его частичный отток в пригород), то последующие планировочные решения руководствовались такими целями, как расширение границ города с целью привлечения значительных территориальных ресурсов пригородной зоны, создание системы магистралей устойчивого развития, соблюдение динамического равновесия окружающей среды.

Ретроспектива градостроительной политики помогла сформулировать новое стратегическое видение развития Харькова через три главные оси, вокруг которых собственно город и должен вращать свою деятельность: ось развития и перспективы в контексте расширения его международных функций, ось комфортности проживания (модернизация пространства), ось созерцания (досуга и творчества).

Ключевые слова: Харьков, городское развитие, ретроспективный анализ, градостроительная политика, планировочная документация.

N. Koroma, PhD Geography
Laboratory "Regional problems of economics and politics",
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

URBAN DEVELOPMENT STRATEGY OF KHARKIV: RETROSPECTIVE OF URBAN PLANNING POLICY

City research should always begin, regardless of its type, size and role, with the study of the history of the urban environment. A period, the history of the city and its inhabitants together create the unique prerequisites for its development.

Urban development research of Kharkiv (the main urban development tendencies, specific of transformation processes of the urban environment) was conducted by studying its urban development policy. Using retrospective analysis of appropriate planning documentation of the city, allowed us to formulate a strategic vision of Kharkov, since 40th years of the twentieth century to the present, to identify calls generated there for further possibilities of constructing an optimal model of modernization of the urban area.

For several centuries Kharkiv experienced many specific functional and structural transformation of urban space, reaching those limits in which it is today and the role that performs across the Ukraine. Kharkiv is an example of a typical industrial city of Ukraine. Therefore, the strategic vision of Kharkiv accordance with planning documentation has always been dictated by its strategic function – industrial.

The main task that the planners tried to solve in the 1960's and at the beginning of the 21st century is described in the documents as "unloading". If then it meant only the transfer of industrial objects beyond the city, which in turn would have had an impact on the principle of population settlement (its partial outflow in the suburbs), at the beginning of the 20th century, planning decisions laying down in the General Plan of Kharkiv for 2004-2026 were guided such goals as expansion of the boundaries of the city in order to attract significant territorial resources of the suburban zone, creation of sustainable development system of highways, observance of the dynamic equilibrium in the environment.

The retrospective of urban planning policy helped to formulate a new strategic vision for the development of Kharkiv through three main axes, around which the city itself should turn its activities: the axis of development and prospects in the context of expanding its international functions, the axis of comfort of living (modernization of space); the axis of contemplation (leisure and creativity).

Key words: Kharkiv, urban development, retrospective analysis, urban planning policy, planning documentation.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.16>

УДК 911.3

Л. Мельник, канд. геогр. наук, наук. співроб., С. Батиченко, канд. геогр. наук, мол. наук. співроб.
НДС "Регіональних проблем економіки та політики",
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МОДЕРНІЗАЦІЇ В МЕЖАХ ТЕСТОВОЇ ДІЛЯНКИ ДОСЛІДЖЕННЯ У М. ШПОЛА

Визначено тестову ділянку дослідження в місті. Окреслено періоди забудови та розвитку міста та тестової ділянки зокрема. Проаналізовано стратегічне бачення розвитку міста Шпола. Охарактеризовано ознаки типовості тестової ділянки дослідження та її роль у міському просторі. У межах тестової ділянки модельного міста дослідження охарактеризовано зміни міського простору. Визначено та подано характеристику осередкам модернізації території. Визначено агенти впливу на процеси модернізації та комерціалізації міського простору тестової ділянки дослідження, які розташовуються за її межами.

Ключові слова: мале місто, трансформація, модернізація, функціональні зміни, периферійно-аграрне середовище.

Постановка проблеми. Активні процеси зміни міського простору спостерігаються в українських містах після повалення радянської влади та здобуття незалежності країни. Зосередження значної кількості закладів торгівлі та сфери послуг, а також закладів громадського харчування характерне для найбільш людних міст, якими є центральні частини міста. Рушійною силою трансформаційних змін у міському середовищі виступає населення. Процеси зміни функціонально-територіальної структури в містах периферійно-аграрного се-

редовища, особливо в малих, відбуваються в часовій затримці щодо центрів регіональної системи розселення, великих міст чи міст приміської зони великого міста. А також різниця і характер та інтенсивність трансформаційних процесів залежно від величини міста та господарського призначення середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні питання географії міст, міських поселень висвітлені у роботах Ю. Пітюренка [14], Є. Перцика [12], К. Мезенцева [9], Л. Руденка [15], О. Дронової [6] та

інших. Соціально-економічному розвитку малих міст України присвячені роботи М. Вишиванюк [1], Т. Дерун [2, 3], А. Доценко [5], С. Петрук [13]. Регіональні питання розвитку малих міських поселень України висвітлені у роботах Н. Дністрянської, М. Дністрянського [4], Г. Заваріка [7], І. Мельник [10], А. Мозгового [11]. У роботах К. Мезенцева [8, 9], Г. Підгрушного [9] відображені питання трансформаційних процесів міського простору та їхній взаємозв'язок із глобалізаційними процесам.

Невирішені раніше частини проблеми дослідження. Дослідження у сфері перетворення міського простору здійснено на прикладах, у переважній більшості, великих міст України. Питання трансформацій у малих містах країни майже не висвітлено.

Метою роботи є дослідження напрямів трансформаційних процесів та виявлення елементів модернізації у модельному місті дослідження периферійно-аграрного середовища в межах тестової ділянки.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор є важливою стратегічною галуззю не тільки міста Шполи, а й регіону в цілому, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність містян. Наявність значних територій високопродуктивних земель і сприятливих природно-кліматичних умов для вирощування сільськогосподарської продукції дають підстави для розвитку сільського господарства. Наявність сільськогосподарської сировини сприяє розвитку переробної та харчової промисловості. Більша половина жителів Шполи мають підсобне господарство, а також працюють в аграрному бізнесі. Так, у місті функціонує сільськогосподарське приватно-орендне підприємство "Відродження" та сільськогосподарське приватно-орендне підприємство "Маяк-Агро" (до 1988 р. у Шполі функціонував колгосп ім. Жданова, який реорганізовано у КСП "Маяк", на основі якого на початку 2000-х рр. створено відповідні два підприємства), публічне акціонерне товариство "Державна продовольчо-зернова корпорація України" філія "Шполянський елеватор". Крім того, шполяни зайняті на агропідприємствах, розташованих у навколишніх селах, а саме LNZ Group, "Шпола Агро Індустрі" тощо.

Для дослідження функціональних змін міського простору Шполи взято тестову ділянку в центральній частині міста і обмежена вона вулицями Таранця, Волонтерською (Комсомольською), Національною (Жовтневою), В. Вернадського (Матросова), Мар'янівською, Благодатною (Колгоспною), Героїв Крут (Червоноармійською), Каштановою (Чапаєва) та С. Бена (Корнійчука).

Стратегічне бачення розвитку господарського комплексу міста спрямовувалося на виробництво та переробку продукції сільського господарства, а саме цукрових буряків. Так, перший цукровий завод у містечку засновано у 1858 р. З метою ефективного функціонування міста та його середовища у повоєнні роки активно розбудовується господарчий комплекс міста. Так, працювали меблева фабрика та промкомбінат. У 60-х рр. ХХ ст. до ладу стають молокозавод, кондитерська фабрика, машинобудівний завод, який займається випуском запасних частин до автомашин. У центральній частині міста функціонує райпромкомбінат, до якого входять цегляний завод, дерево- і металообробні цехи, цех із пошиву одягу та майстерні побутового ремонту. На базі промкомбінату місцевої промисловості у 1964 р. засновано Шполянську швейну фабрику. У 60-х рр. у межах вул. Гоголя розташовувався райхарчкомбінат, який займався випуском хлібобулочної та кондитерської продукції, ковбасні виробни, вино та соки. На вул. Крупської (нині Європейській) був артіль інвалідів "Прогрес" із випуску кондитерських виробів, ковбасних виробів і масла, а також артіль "40-річчя жовтня" із по-

шиву та ремонту одягу і взуття. У Поштовому провулку містилася Шполянська районна друкарня.

Наявна у 1960 р. мережа адміністративно-господарських, освітніх та культурно-побутових закладів міста була недостатньою. Більшість із них розміщалося у непридатних для даних цілей житлових будинках і відповідно не забезпечувало в повному обсязі функціонування відповідних закладів. Наявна в повоєнні роки районна лікарня та дитяча лікарня перебувають в аварійному стані. Готель розташовувався в аварійному двоповерховому приміщенні, який потребує реконструкції. Потребували реконструкції та розширення мережі й заклади громадського харчування.

Відповідно до стратегічного бачення розвитку, місто Шпола у повоєнні роки орієнтувалося на такі пріоритети: реконструкція існуючої мережі освітньо-культурних, медичних, адміністративних, торговельних закладів та громадського харчування. А також, урахувавши прогнозні дані зростання чисельності населення, передбачалося зростання житлового будівництва садибного типу, збільшення культурно-освітніх, торговельних та закладів громадського харчування.

Станом на 1972 р. у місті працювали районна лікарня на 160 ліжок, поліклініка для дорослих і дітей, рентгенкабінет, три аптеки, станція швидкої допомоги. У Шполі було 9 шкіл, 7 бібліотек із книжковим фондом понад 131 тис. книг, широкоекранний кінотеатр на 600 місць, ресторан "Україна", магазини "Кулінарія" і "Меблі".

У 80-ті рр. планувальну документацію розвитку міста Шполи розробляв колектив Харківського філіалу "Діпромісто". Передбачалося зростання чисельності населення, яке необхідно забезпечити житловим фондом, закладами обслуговування та господарським комплексом. Місто повинно було розбудовуватися "вшир" – планувалося спорудження 1,5 тис. будинків на 15-ти нових вулицях. Крім того, житлова забудова міста наповнювалася чотириповерховими багатоквартирними будинками (у межах тестової ділянки на вул. Леніна).

Із поваленням радянської влади та здобуттям незалежності України в містах активно розпочався процес приватизації підприємств і закладів обслуговування населення. Активно почала розвиватися комерційна діяльність. Відповідно ці процеси не минули і Шполю. Так, у 1994 р. колектив Шполянської швейної фабрики купив майно підприємства і отримав свідоцтво про державну реєстрацію акціонерного товариства відкритого типу. Комерційна діяльність у межах вулиць Леніна (Соборної) та Червоноармійської (Героїв Крут) у 90-ті рр. почала набувати активних обертів.

У 2000-х рр. у межах тестової ділянки дослідження новобудованими стали об'єкти сфери послуг і торгівлі, а саме магазин, дитяче кафе й ресторан "Гостинний двір", кафе "Асторія", ТЦ "Новий світ". Протягом 2014 р. було введено в експлуатацію магазин "Цукерня" по вул. Пролетарська, 56.

Центральна частина міста завжди була зоною високої концентрації населення, відповідно саме цей факт виступає ініціуючою локацією трансформації. Уздовж головних вулиць міста містяться заклади обслуговування населення, такі, як заклади торгівлі та громадського харчування, відпочинку й розваг, заклади культури, сфери послуг.

Тестова ділянка міста Шполи є поліфункціональною, оскільки поєднує в собі ряд функцій від адміністративної до рекреаційної. Незначний відсоток вулиць на ділянці, для яких характерна наявність однієї функції, а саме житлової. У межах ділянки дослідження відслідковується диференціація за напрямом "центр – периферія" як у лінійних об'єктах дослідження (погіршення якості дорожнього покриття), так і у зменшенні кількості

об'єктів обслуговування населення. Житлові об'єкти не наповнюються закладами торгівлі та сфери послуг, відсутня комерційна діяльність у поєднанні із житловою функцією в межах однієї адреси. Висока концентрація житлової забудови садибного типу в центральній частині міста свідчить про належність регіону до аграрної сфери. На території ділянки дослідження збереглися житлові забудови післявоєнних років. Крім того, про епоху радянської влади нагадують збудовані заклади освіти, культури, торгівлі й громадського харчування, спорту та відпочинку. Концентрація закладів громадського харчування і торгівлі в центральній частині міста, використання житлової забудови в комерційній діяльності (особливо яскраво проявляється у відкритті закладів торгівлі на перших поверхах багатоквартирних будинків), адміністративні, комунальні заклади та житло збудовані за часів радянської влади, незначний відсоток нового будівництва (переважно житлове будівництво садибного типу, або заклади торгівлі та громадського харчування). Зазначений сценарій розвитку міської території характерний для будь-якого міста в периферійно-аграрному середовищі. Яскравим прикладом ключового функціонального перетворення у Шполі стало співіснування Шполянської швейної фабрики ім. А. Лібовнера та супер-маркету "АТБ-маркет" у частині колишніх цехів фабрики. Неконкурентноспроможність продукції на ринку, заборгованість перед працівниками та кредиторами призвела до розпродажу частини власності. Для більшості малих міст України закриті та зруйновані заводи, фабрики є класичним сценарієм їхнього життя.

У межах тестової ділянки м. Шполи характерні такі зміни міського простору:

- для пішохідної частини головної вулиці м. Шполи вул. Соборної спостерігається наявність комунальних та адміністративних закладів міста, а також концентрація закладів сфери послуг і торгівлі. Житлова забудова представлена багатоквартирним будинком малої поверховості часів радянської влади, який частково відновлено. А також для даного об'єкта характерна комерціалізація першого поверху будинку, а саме функціонування дитячого магазину;

- на вул. Героїв Крут відбуваються трансформаційні зміни, житлові функції доповнюються комерційними (житлові приміщення використовуються як заклади торгівлі, або заклади із надання послуг населенню). Для вулиці характерна житлова забудова садибного типу часів 80-х рр. будівництва;

- змінилися і функції на вул. Лозуватській, окрім адміністративних закладів, комунальних та промислових підприємств розташовуються заклади торгівлі. Так, у 2013 р. компанія "АТБ" викупила перший поверх приміщення цехів "Шполянської швейної фабрики А. Лібовнера" і провела повну реконструкцію під супер-маркет, який функціонує і сьогодні;

- центр будь-якого міста на сучасному етапі розвитку посилює функції розваг та відпочинку. У Шполі спостерігається відповідна тенденція – відкрито дитяче кафе поруч із дитячим садочком, магазин продуктових товарів та ресторан "Гостинний двір" напроти будівлі РАЦСу (по вул. Соборній). А також відкрито магазин "Центральний" неподалік Шполянської міської ради (вул. Героїв Крут);

- на території тестової ділянки знаходиться "Недільний" ринок продукції с/г, поруч із яким відкрито ресторан "Асторія" та вверх по вулиці ТЦ "Новий світ" (вул. Героїв Крут). Житлова забудова навколо зазначених об'єктів представлена будинками садибного типу, що вплинуло на відкриття агромагазину на вул. Мар'янівській;

- житлова забудова вулиць Степана Бена, Каштанової, Героїв Крут, Мар'янівської, Благодатної, Національної, Вишневої, Святослава Хороброго, Володимира Вернадського, Пилипа Орлика, Європейської, Гоголя

та Волонтерської представлена будівлями садибного типу в переважній більшості 70–80-х рр. будівництва, які частково модернізовані або невідновлені;

- у центральній частині міста на вулиці Європейській розташований Шполянський міський парк дитячого дозвілля, який оснащений дитячими майданчиками й гойдалками;

- процес декомунізації торкнувся і Шполи. У місті перейменовано вулиці (13 вулиць у межах ділянки дослідження змінили свою назву). Демонтовано пам'ятник В. Леніну на центральній площі, а на постаменті, що залишився, встановлено меморіальну дошку в честь пам'яті Героям Небесної сотні;

- великою проблемою для українського суспільства залишається проблема доріг, вулиці Шполи не стали винятком. На час зйомки модернізовано вулиці Гоголя та Благодатна в межах будинків 1–4. В аварійному стані перебувають дороги на периферії ділянки Благодатна, Щедрина та переважна більшість Мар'янівської. Головні вулиці міста назвати з високим рівнем благоустрою важко. Переважна більшість вулиць потребує модернізації.

У межах ділянки дослідження можна виділити два осередки модернізації: площинний у вигляді центру міста та лінійний (вул. Героїв Крут) – елемент планування-архітектурної структури міста, який з'єднує автостанцію із центром міста. Перспективним ядром модернізації на території є "Недільний" ринок с/г продукції, поруч із яким функціонує такий елемент модернізації, як кафе-бар "Асторія".

Епіцентром перетворень, змін міського простору, активним осередком громадського життя міста залишається його центральна частина. На сучасному етапі розвитку центр міста є поліфункціональною системою, яка вміщує громадську, культурно-освітню, торговельну, громадського харчування та житлову діяльність.

У межах центральної частини міста сформувався комплекс елементів модернізації території різного функціонального спрямування – торговельного, культурно-рекреаційного, громадського харчування:

- 1) елементи модернізації території культурно-рекреаційного та громадського харчування для дітей. У межах центру сформувалася триада взаємозв'язних елементів модернізації простору, агентом якого виступає дитяче населення Шполи: Шполянський парк дитячого дозвілля – подвір'я дошкільного навчального закладу № 1 "Ялинка" з автомайданчиком – дитяче кафе торговельно-ресторанного комплексу "Гостинний двір". Шполянський міський парк дитячого дозвілля, який обмежений вулицями Європейська та Лозуватська. Восени 2015 р. розпочато реконструкцію парку у напрямку дитячого дозвілля за кошти міського бюджету. Крім традиційних садово-паркових елементів, конструкцій для дитячого дозвілля, реконструкції дорожнього покриття, парк модернізується і в напрямку новітніх технологій, а саме весною 2017 р. у парку запрацювала зона безкоштовного WI-FI доступу до мережі Інтернет. А також було розміщено поруч із парком та в його межах "мобільних" МАФів із продажу солодощів для дітей. Крім парку, не тільки вихованці ДНЗ № 1, а й всі діти мають можливість відпочивати на автомайданчику в межах подвір'я ДНЗ "Ялинка", що розташоване на вул. Соборна. Створений ще у 1986 р. автомайданчик з метою навчання дітей правилам дорожнього руху. Тут встановлено справжні світлофори, які працюють, є пішохідні доріжки, зупинки, дорожні знаки. Випускники ДНЗ отримують свідоцтва про знання правил дорожнього руху. Автомайданчик знаходиться у належному стані. Відкриття дитячого кафе у комплексі "Гостинний двір" мало декілька передумов, у першу чергу, наявність потенційного споживача – дитяче населення, яке проводило своє дозвілля на території автомайданчика

на подвір'ї ДНЗ № 1, у міському парку, центральній частині міста із дорослим населенням, по-друге – відсутність аналогічних закладів, тобто відсутність конкурентів, і по-третє – наявність ресурсів;

2) торговельно-ресторанний комплекс "Гостинний двір", розташований на вул. Соборна, 19. Основними передумовами відкриття стало в першу чергу наявність ресурсів у центральній частині міста, низький рівень конкуренції та наявність споживача – дитяче кафе поруч із дитячим садочком та парком, ресторан "Гостинний двір" напроти будівлі РАЦСу;

3) функціонування мережевого супермаркету "АТБ-маркет" у цеху Шполянської швейної фабрики А. Лібовнера. У 2013 р. у зв'язку із заборгованістю Швейної фабрики перед працівниками та кредиторами остання змушена була продати частину своїх цехів компанії "АТБ-маркет". Цей елемент модернізації простору поширює свій вплив, і вже наступного року в стінах цехів фабрики поруч із супермаркетом відкривається магазин "Цукерня".

За межами ділянки дослідження розташовується агент впливу на процеси комерціалізації та модернізації безпосередньо в її межах, яким виступає автостанція. Від автостанції до центру міста проходить вул. Героїв Крут. Одним із елементів модернізації в межах зазначеної вулиці є новозбудований торговельний центр "Новий Світ". Від зазначеного елемента інтенсивність поширення впливу агента розходиться у двох напрямках: перший – уздовж вул. Героїв Крут до центру міста; другий – уздовж вул. Мар'янівська розташовуються магазин "Сад та город" і кафе "Асторія". Перспективним елементом модернізації, який має всі шанси стати ядром, є "Недільний" ринок. Елементами модернізації в межах осі автостанція – центр міста виступають ТЦ "Новий Світ", ряд магазинів у межах житлових приміщень і магазин "Центральний".

Висновки. Функціонально-просторова структура тестової ділянки відповідає сучасним трендам розвитку центральної частини міста, формуючи адміністративну, культурно-розважальну, торговельну, житлову, рекреаційну системи.

Сучасні тенденції розвитку сфери послуг та зростання її значущості у структурі національної економіки безпосередньо впливають на розвиток міста та його функціонально-просторової структури зокрема. Саме вони сприяють поширенню в центральній частині міста комплексу об'єктів, що належать до сфери послуг: культурно-розважальні, громадського харчування та торговельні. Даний тренд характерний і для центральної частини міста Шполи. Було відкрито торговельно-ресторанний комплекс "Гостинний двір", до складу якого входить дитяче кафе, що надає унікальні послуги та спрямоване на обслуговування дуже конкретного сегменту споживачів, а також продовольчий магазин і ресторан.

Місцевою владою було проведено ряд заходів із покращення благоустрою публічного простору, а саме: реконструкція парку дитячого дозвілля. Поштовх позитивних змін прилеглих територій дало розміщення поруч із парком та в його межах "мобільних" МАФів. Також у місті відбуваються такі зміни міського простору: комерціалізація житлових і комунальних приміщень, відкриття закладів торгівлі на території вільних індустріальних приміщень (АТБ-маркет у цеху швейної фабрики). Уздовж лінійних архітектурно-планувальних елементів структури міста, які мають важливе значення, де потік населення є найвищим, спостерігається процес відкриття закладів торгівлі та надання послуг. Уже стало традиційним відкриття ТЦ за межами міста, або на виїздах із нього. Так, у Шполі неподалік від автостанції відкрито ТЦ "Новий Світ", який забезпечує необхідними товарами не тільки мешканців міста, а й прилеглих населених пунктів.

Комплекс товарів і послуг, які надаються в межах міста, є мінімальним. Найближчим центром із ширшим спектром товарів та послуг є м. Сміла (за 48 км від Шполи), але при цьому не у всіх мешканців міста є можливість постійних поїздок до Сміли. Тому в місті варто підтримувати існуючу мережу закладів соціальної сфери та в подальшому її необхідно розширювати.

Список використаних джерел

1. Вишванюк М. М. Регулювання соціально-економічного розвитку малих міст : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / М. Вишванюк ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2010. – 25 с.
2. Дерун Т. М. Проблеми розвитку малих міст в умовах соціально-економічної трансформації українського суспільства / Т. М. Дерун [Електронний ресурс] // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 2 (10). – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2009_2.
3. Дерун Т. М. Формування та реалізація державної політики розвитку малих міст України : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 25.00.02 / Т. М. Дерун ; Національна академія державного управління при Президенті України. – Київ, 2011. – 23 с.
4. Дністрянська Н. І. Дуже малі міські поселення Львівської області: суспільно-географічний потенціал та перспективи розвитку : моногр. / Н. І. Дністрянська, М. С. Дністрянський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 198 с.
5. Доценко А. І. Основні напрями соціально-економічного розвитку малих монофункціональних міст України / А. І. Доценко // Укр. геогр. журн. – 2011. – № 1. – С. 51–55.
6. Дронова О. Л. Геоурбаністика : навч. посіб. / О. Л. Дронова. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2014. – 419 с.
7. Заваріка Г. М. Трансформація розселення Луганської області : моногр. / Г. М. Заваріка. – Луганськ, Ноулідж, 2012. – 179 с.
8. Мезенцев К. В. Тренди розвитку міських поселень в Україні: стійкі та вразливі міста / К. В. Мезенцев // Вісн. Київ. ун-ту. Географія. – 2013. – Вип. 1(61). – С. 31–36.
9. Мезенцев К. В. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація : моногр. / К. В. Мезенцев, Г. П. Підгрудний, Н. І. Мезенцева. – К.: ДП "Прінт сервіс", 2014. – 132 с.
10. Мельник І. Г. Суспільно-географічні засади розвитку малих і середніх міст Луганської області : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 11.00.02 / І. Мельник ; КНУ імені Тараса Шевченка МОН України – Київ, 2006. – 20 с.
11. Мозговий А. А. Функціональний розвиток малих міст в регіональній системі розселення (на прикладі Подільської регіональної системи розселення) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Мозговий А. А. ; КНУ імені Тараса Шевченка МОН України. – К., 2004. – 21 с.
12. Перцик Е. Н. Геоурбаністика : учебник / Е. Н. Перцик. – М., 2009. – 432 с.
13. Петрук С. Л. Малі міські поселення України: аналіз сучасного соціально-економічного стану та проблем розвитку / С. Л. Петрук // Укр. геогр. журн. – 2011. – № 4. – С. 50–54.
14. Пітюренко Ю. І. Розвиток міст і міське розселення в Українській РСР (особливості розвитку і розміщення, типологія, територіальні системи і перспективи) : моногр. / Ю. І. Пітюренко. – К., 1972.
15. Функции городов и их влияние на пространство / под ред. Л. Г. Руденко. – К.: Феникс, 2015. – 292 с.

References

1. Vyshvanjuk, M. M. (2010). Reguluvannja socialno-ekonomichnogo rozvytku malykh mist [Regulation of Social and Economic Development of Small Cities of the Region]. Lviv: Instytut regionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 25.
2. Derun, T. M. (2009). Problemy rozvytku malykh mist v umovakh socialno-ekonomichnoi transformacii ukrainського susilstva [Problems of development of small cities are in condition of socio-economic transformation]. Derzhavne upravlinnja: teorija ta praktyka, 2(10). Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2009_2.
3. Derun, T. M. (2011). Formuvannja ta realizacija derzhavnoi polityky rozvytku malykh mist Ukrainy [Forming and realization of public policy of development of small cities of Ukraine]. K.: Nacionalna akademija derzhavnogo upravlinnja pry Prezidentovi Ukrainy, 23.
4. Dnistrianska, N. I., Dnistrianskyj, M. S. (2013). Duzhe mali miski poselennja Lvivskoi oblasti: suspilno-geografichnyj potencial ta perspektivy rozvytku [Very small cities of the Lviv region: human-geographical potential and development prospects]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 198.
5. Dotsenko, A. I. (2011). Osnovni naprjamy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku malykh monofunkcionalnykh mist Ukrainy [The main direction of socio-economic development of small monofunctional cities in Ukraine]. Ukrainyskyi geografichnyj zhurnal, 1, 51–55.
6. Dronova, O. L. (2014). Geourbanistyka : navch. posib. [Geourbanistics: Tutorial]. K.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr Kyivskiy universytet, 419.
7. Zavarika, Gh. M. (2012). Transformacija rozselennja Luganskoi oblasti [Transformation settlement of Luhansk region]. Lugansk: Noulidzh, 179.
8. Mezentsjev, K. V. (2013). Trendy rozvytku miskykh poselen v Ukraini: stijki ta vrazlyvi mista [Trends in urban settlements development in Ukraine: strong and vulnerable cities]. K.: Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu, Geografija, 1 (61), 31-36.

9. Mezentsev, K.V., Pidgrushnyi, H.P., Mezentseva, N.I. (2014). Regionalnyi rozvytok v Ukraini: suspilno-prostorova nerivnist i poliaryzatsiia [Regional development in Ukraine: socio-spatial inequality and polarization]. K.: DP Print servis, 132.

10. Melnyk, I.Gh. (2006). Suspilno-geografichni zasady rozvytku malykh i serednykh mist Luganskoï oblasti [Social and geographical bases of development of small and medium cities of the Luhansk oblast]. K.: KNU imeni Tarasa Shevchenka MON Ukrainy, 20.

11. Mozgovyj, A.A. (2004). Funkcionalnyj rozvytok malykh mist v regionalnij systemi rozselennja (na prykladi Podilskoi reghionalnoi systemy rozselennja) [The functional development of small towns in the regional settlement system (for example, Podolia regional settlement system)]. K.: KNU imeni Tarasa Shevchenka MON Ukrainy, 21.

12. Pertsyk, E.N. (2009). Geourbanistyka : uchenyk [Geourbanistics: Tutorial]. M., 432.

13. Petruk, S.L. (2011). Mali miski poselennja Ukrainy: analiz suchasnogo socialno-ekonomichnogo stanu ta problem rozvytku [Small urban settlement Ukraine: an analysis of contemporary socio-economic state and problems of development]. K.: Ukrainyj geografichnyj zhurnal, 4, 50–54.

14. Pitiurenko Yu.I. (1989). Aglomeratsiia miskykh poselen / Geografichna entsyklopediia Ukrainy [Agglomeration of urban settlements. Geographical Encyclopedia of Ukraine]. T. 1. Kyiv: M.P. Bazhan, Ukrainian soviet encyclopedia, 10-11. [In Ukrainian].

15. Rudenko, L.Gh. ed. (2015). Funkcyi ghorodov u ykh vplyvanye na prostranstvo [City functions and their influence on the place]. K.: Fenyks, 292.

Надійшла до редколегії 27.09.17

Л. Мельник, канд. геогр. наук, научн. сотруд., С. Батиченко, канд. геогр. наук, мл. научн. сотруд.
НИС "Региональных проблем экономики и политики",
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, Киев, Украина

НАПРАВЛЕНИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ И ВЫЯВЛЕНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ МОДЕРНИЗАЦИИ В ПРЕДЕЛАХ ТЕСТОВОГО УЧАСТКА ИССЛЕДОВАНИЯ В Г. ШПОЛА

Определен тестовой участок исследования в городе. Указаны периоды застройки и развития города и тестового участка в частности. Проанализирована стратегия развития города Шпола. Охарактеризованы признаки типичности тестового участка исследования и его роль в городском пространстве. В пределах тестового участка модельного города исследования охарактеризованы изменения городского пространства. Определена и дана характеристика очагов модернизации территории. Определены агенты влияния на процессы модернизации и коммерциализации городского пространства тестового участка исследования, которые полагаются за пределами участка исследования.

Ключевые слова: малый город, трансформация, модернизация, функциональные изменения, периферийно-аграрная среда.

L. Melnyk, PhD Geography, Researcher, S. Batychenko, PhD Geography, Junior Researcher
Laboratory "Regional problems of economics and politics",
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TRANSFORMATION DIRECTIONS AND ELEMENTS OF MODERNIZATION IDENTIFICATION WITHIN THE RESEARCH TEST AREA IN THE CITY OF SHPOLA

Transformation processes are characteristic of any society in different periods of its evolution. Issues that affect transformation processes, changes in the functions of the territory, as well as the identification of centers for modernization are becoming more and more relevant. Particularly good spatial transformations are manifested in the urban environment, where the concentration of the population and its level of activity is much higher. The city is considered as a locality with developed infrastructure and communications, classified by the state as a category of cities (having the status of a city). Today, small cities take an important role in the regional system of relations, since they determine the nature and level of development of social production, productive forces, and innovative opportunities. Research in the field of transformation of urban space is carried out on examples, in the vast majority of large cities of Ukraine. The issues of transformation in the small towns of the country are hardly covered, which led to investigate the issue of transformation of the urban space in the city of Shpolia. The purpose of the work is to study the trends of transformation processes and identify the elements of modernization in the model city of research of peripheral and agrarian environment within the test area. To investigate the functional changes of urban space, a test plot was taken in the central part of the city of Shpolia. Functional-spatial structure of the test site corresponds to the modern trends of development of the central part of the city by forming administrative, cultural and entertainment, trade, residential, recreational systems. Transformational changes in the city's space of Shpolia are aimed at increasing the number of trade and services objects. The central part of the city has always been a zone of high concentration of the population, therefore, this fact serves as the initiating location of the transformation. The city service facilities, such as trade and catering establishments, recreation and entertainment, cultural institutions are concentrated along the main streets. Within the study area, two centers of modernization can be distinguished: flat in the form of city center and linear of Heroes of Krut Street – a linear element of the planning and architectural structure of the city, which connects the bus with the city center. A promising core of modernization in the territory is the "Sunday" market of agricultural products, an element of modernization as a cafe-bar is functioning. Within the central part of the city a complex of the territory modernization elements of different functional areas – trade, cultural and recreational, public catering was formed.

Keywords: small town, transformation, modernization, poll functional changes, peripheral and agricultural environment.

<http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.17>
УДК 911.3

О. Кривець, канд. геогр. наук, наук. співроб.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ СПРИЙНЯТТЯ В МІСТІ ХЕРСОН НА ПРИКЛАДІ МІКРОРАЙОНУ "ХБК"

Проведено ретроспективний аналіз мікрорайону ХБК у межах тестової ділянки. Проаналізовано роль мікрорайону у формуванні плануальної структури міста та його значення. Виявлено сучасні особливості розвитку і функціонування об'єктів у межах тестової ділянки. Охарактеризовано фактори, що впливають на поширення процесів трансформації міського простору в межах тестової ділянки. Визначено особливості просторових трансформацій у межах тестової ділянки (ревіталізація, джентрифікація, зникнення старих функцій і занепад об'єктів). Проаналізовано результати соціологічного опитування щодо сприйняття трансформацій міського простору мешканцями ХБК.

Ключові слова: трансформації, місто, просторові трансформації міста, функціональні зміни, сприйняття просторових трансформацій.

Постановка проблеми. Дослідження просторових трансформацій у містах на сьогодні є досить популярним напрямом суспільно-географічних та урбаністичних досліджень не лише в Україні, а й за її межами. Ця тематика є особливо актуальною для міст Східної Європи, у яких був перехідний період у розвитку економіки. Різні періоди економічного розвитку впливали на розвиток міст. Кожний період чітко відображається у планувальній структурі міст. Доволі різноманітно перемажо-

вуються забудова соціалістичного періоду із забудовою більш ранніх історичних періодів та постмодерного періоду. Різні об'єкти міського середовища та зони, які вони формують, мають функціональне призначення, що інтенсивно трансформуються залежно від потреб населення та викликів часу.

Для детальнішого вивчення просторових трансформацій, що відбувалися в межах тестової ділянки в районі ХБК міста Херсон, нами була проаналізована пла-